

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ ОЛІЙНИХ КУЛЬТУР

*Проаналізовано основні тенденції розвитку світового ринку
олійних культур, визначені основні шляхи розвитку галузі*

Постановка проблеми. Світовий ринок олійних культур завжди був та залишається одним із найперспективніших і стабільних у своєму розвитку серед основних агропродовольчих ринків. Останніми роками цьому сприяє, перш за все, розвиток біодизельної галузі з підвищеним попитом до всіх видів олійних культур. Зростання споживання біодизелю призводить до росту цін і на продукти переробки олійних. Тому нині вивчення тенденцій розвитку світового ринку олійних культур є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню цього питання присвятили свої праці багато вітчизняних і зарубіжних науковців та аналітиків, серед яких: А. Страшинська [6], А. Силивончик [4], С. Синьковська [5], А. Бурка [2] та ін.

Метою цієї статті є визначення пріоритетних шляхів розвитку галузі на основі аналізу динаміки виробництва олійних та основних показників розвитку ринку.

Матеріали та методика. В ході роботи використані звіти Департаменту сільського господарства США [8], матеріали семінарів, аналітичні огляди вітчизняних науковців. Проведений економічний аналіз стану галузі на основі статистичних методів.

Основними олійними культурами, що вирощуються в світі залежно від географічних та кліматичних особливостей є соя, рапс, бавовна, соняшник, арахіс, копра та олійна пальма.

Баланс попиту та пропозиції цих культур наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Баланс попиту та пропозиції основних олійних культур, млн тон

	2003/2004	2004/2005	2005/2006	2006/2007
1	2	3	4	5
Виробництво				
Копра	5.38	5.59	5.50	5.28
Бавовна	35.64	45.75	43.95	46.01
Пальмові ядра	8.43	9.51	9.98	10.27
Арахіс	32.79	33.56	33.04	32.36
Ріпак	39.43	46.16	48.75	46.78
Соя	86.53	15.69	20.44	235.57
Соняшник	26.89	25.40	29.99	30.15
Разом	335.09	381.65	391.65	406.41
Імпорт				
Копра	0.07	0.13	0.08	0.09
Бавовна	0.88	1.00	1.07	0.94
Пальмові ядра	0.10	0.12	0.14	0.14
Арахіс	1.76	1.87	1.97	1.91
Ріпак	5.15	5.01	6.67	6.98
Соя	54.01	63.52	64.15	68.85
Соняшник	2.17	1.13	1.24	1.72
Разом	64.14	72.78	75.31	80.64
Експорт				
Копра	0.07	0.15	0.11	0.09
Бавовна	0.89	1.00	0.99	0.96

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
Пальмові ядра	0.07	0.10	0.14	0.13
Арахіс	2.03	2.33	2.33	2.31
Ріпак	5.48	4.87	6.99	6.90
Соя	56.19	64.74	63.99	71.11
Соняшник	2.27	1.21	1.49	1.85
Разом	67.00	74.40	76.04	83.35

Джерело: USDA [7]

Аналіз даних таблиці показує збільшення обсягів виробництва майже всіх олійних в 2006/07 маркетинговому році порівняно з 2003/04, зокрема сої на 26,6 %, насіння соняшнику – на 11,0 %, рапсу – на 17,2, %пальмових ядер – на 21,8 %. Такий приріст отримано здебільшого екстенсивним методом за рахунок розширення посівних площ на 8168 га в 2006 році порівняно з 2003, оскільки середня урожайність за культурами

залишалася майже незмінною на рівні 2 т/га. Найбільшу питома вагу в структурі виробництва олійних займає соя (58 %), на другому місці ріпак та бавовна (по 11 %), на арахіс та соняшник припадає по 7 %, решта – 6 %. Найбільшими постачальниками сої на світовий ринок є США та Бразилія, частка яких становить відповідно 37 та 25 %. Ці ж країни виступають основними експортерами культури (рис. 1).

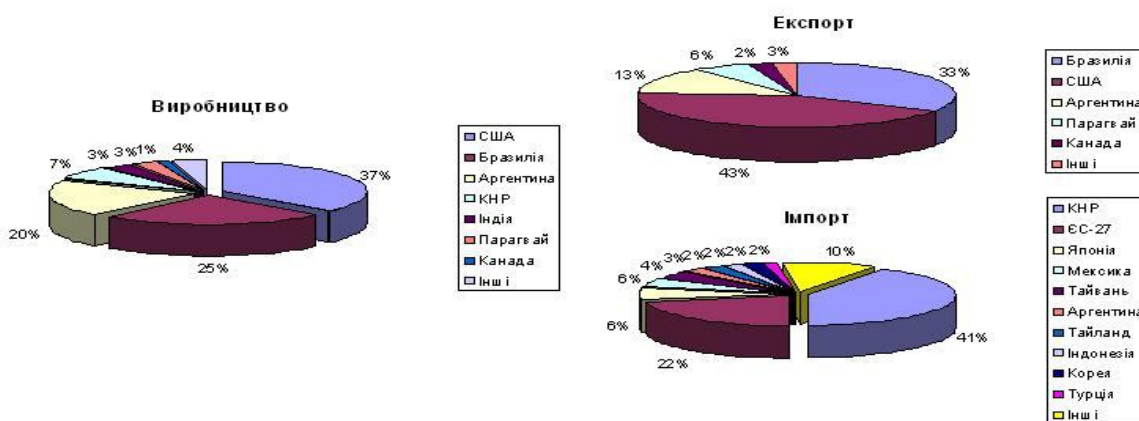

Рис. 1. Частка окремих країн у виробництві та світовій торгівлі соєю, 2006/07 маркетинговий рік

Джерело: дані USDA, [7]

Загальний обсяг виробництва сої в 2006/07 маркетинговому році був 23,2 млн т, що на 16,7 млн т перевищило показники минулого сезону. Сприятливі кліматичні умови дали можливість збільшити урожаї в Бразилії та Аргентині. Хоча підвищений попит на внутрішньому ринку обмежив експортні можливості Бразилії. Найбільшим імпортером цієї культури в 2006/07 маркетинговому році був Китай, збільшивши обсяги закупівлі на 400 тис. т, порівняно з 2005/06 маркетинговим роком, не зважаючи на проблеми, викликані пташиним грипом, що зменшило потреби в соєвому шроті.

Порівняно зі світовим рівнем зростання експорту на 7 млн т (до 70,9 млн. т), США – найбільший експортер сої – збільшив обсяги поставок на 4,85 млн т. Частка цієї країни в загальному експорті зросла з 40 до 43 % в 2006/07 маркетинговому році, в той час, коли Аргентини – з 11 до 13,5 %. Такі зміни відбулися в основному за рахунок скорочення ринкової частки Бразилії. Світові запаси сої збільшилися на 10,4 до 63,3 млн т, проте зростання цін і перевищення попиту над пропозицією доводить, що вони недостатні.

Китай та ЄС віддають перевагу ріпаку, частка яких становить відповідно 23 та 35 %. Не зважаючи на розширення посівних площ під цією культурою на 10,5 % в 2006/07 маркетинговому році, ЄС-27 не зміг збільшити обсяги виробництва ріпаку через несприятливі кліматичні умови. Сильні морози, а також пізня весна зменшили потенційну урожайність ріпаку.

Майже весь ріпак, вирощений на території ЄС (17,200 тис. т), країни-союзниці споживають самостійно. Проте ці обсяги не покривають внутрішнього попиту. Основними постачальниками ріпаку в ЄС є Росія та Україна, де спотерігається щорічне збільшення посівних площ під культурою.

Виробництво ріпаку в Китаї зменшено до 12,7 млн т в 2006 році. Постійно зростаючий внутрішній попит сприяв збільшенню обсягів імпорту ріпаку до 1 млн т в 2006/07 маркетинговому році, що на 324 тис. т більше, порівняно з попереднім.

Індія, друга країна в світі за виробництвом ріпаку, також зменшила свої обсяги в 2006/07 маркетинговому році на 17 % до 38 млн т, порівняно з минулим сезоном. Основною причиною таких змін стало розширення посівних площ під зернові за рахунок їх зменшення під ріпаком.

Канола – це різновид ріпаку, виведений у Канаді. Він займає 95 % площі всіх олійних – 4,6 млн га. Саме Канада разом із Австралією є найбільшими експортерами ріпаку, питома

вага яких у світовому експорті складає відповідно 69 і 21 %. Найбільші світові імпортери насіння ріпаку – це Японія (46 %), Мексика (21 %), Пакистан (11 %) і США (10 %).

Говорячи про насіння соняшнику, необхідно відмітити, що Україна разом із Росією, Аргентиною та ЄС відноситься до найбільших виробників. Світові тенденції щодо розширення посівів ріпаку призвели до скорочення обсягів виробництва насіння соняшнику на 2,657 тис. т до 27,488 в 2007/08 маркетинговому році, порівняно з 2006/07. Поряд із зменшенням виробництва відбувається уповільнення світової торгівлі. Найбільші експортери насіння соняшнику (Росія, ЄС та Україна) зменшили обсяги вивозу відповідно в 1,0, 3,2 та 1,9 раза. Зменшився попит з боку основного споживача – ЄС, який імпортував у 2006/07 маркетинговому році на 160 тис. т менше (500 тис. т), ніж в минулому. Аргентина – єдина країна, яка в поточному році збільшила виробництво насіння соняшнику на 1,100 тис. т до 4,600. Проте державне регулювання ринку насіння соняшнику (експортне мито), як і в Україні, робить економічно вигіднішим експорт продуктів його переробки.

Нині спостерігається зміна структури їх використання: рапсова та соєва олії для біопаливної галузі, а основними в харчуванні виступають пальмова та соняшникова олії, хоча соєва також все ще не поступається за обсягами споживання (рис. 2).

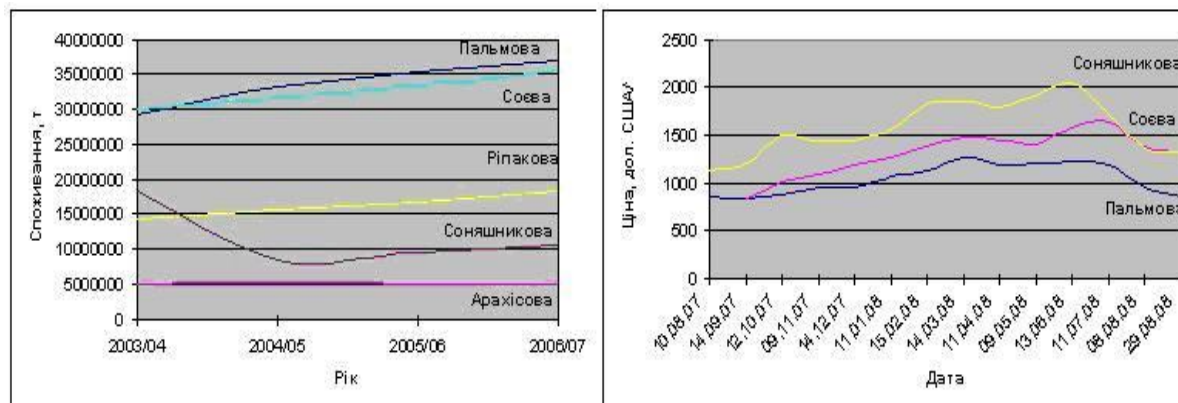

Рис. 2. Світове споживання основних видів рослинних олій

Джерело: дані USDA, [7], [8]

Лідером з виробництва залишається пальмова олія – 36,38 млн. т, що складає 30 % від загального обсягу вироблених рослинних олій у світі (табл. 2). 86 % від цього обсягу забезпечується лише двома країнами: Малайзією та Індонезією. На думку

аналітиків, такі показники досягнуті за рахунок розширення площ під олійними пальмами та найнижчої собівартості її виробництва. Основними країнами споживачами цього овиду олії є Китай, ЄС та Індія: 5,300, 4,300 та 3,800 тис. т відповідно.

Таблиця 2 Виробництво основних видів рослинних олій у світі, млн т

Вид олії	2003/04 МР	2004/05 МР	2005/06 МР	2006/07 МР	Питома вага, %
Бавовняна	3.85	4.78	4.65	4.89	4
Пальмова	30.06	33.44	35.97	37.02	30
Арахісова	5.07	5.09	4.97	4.81	4
Ріпакова	14.17	15.77	17.14	17.71	14
Соєва	30.16	32.53	34.50	36.29	30
Соняшникова	9.19	9.17	10.50	10.97	9
Усього	102.53	111.32	118.11	122.39	100

Джерело: дані USDA, [7], [8]

Аналіз даних таблиці свідчить про збільшення обсягів виробництва в цілому в 2006/07 маркетинговому році, ніж в 2005/06

на 4,28 млн т, або 3,6 %. Зростання виробництва відбулося за всіма видами рослинних олій.

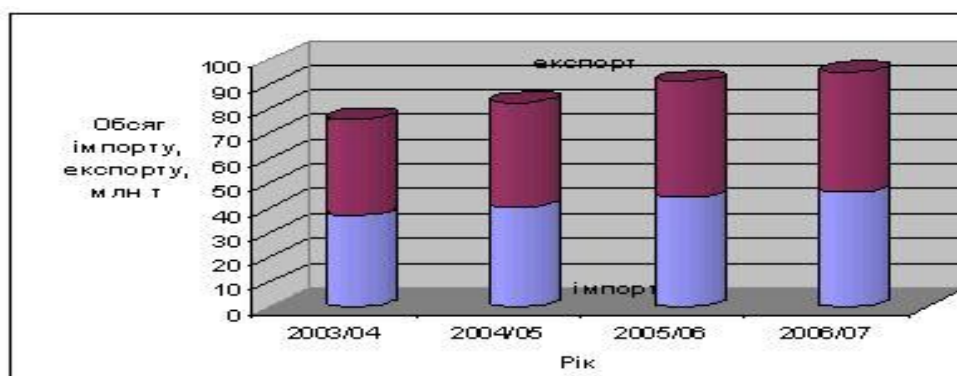

Рис. 4. Світова торгівля основними видами рослинних олій

Джерело: дані USDA, [8]

Найбільш експортованою олією в світі є пальмова, яка складає близько половини від загального обсягу експорту рослинних олій і становить 26,97 млн т в 2006/07 маркетинговому році. На другому місці – соєва олія (22 %), потім соняшникова (8 %) та ріпакова (4 %). Ранжування рослинних олій за обсягом імпорту не змінюється. На рисунку 4 зображена структура світової торгівлі рослинних олій.

Цінова кон'юнктура на ринку олійних культур та продуктів їх переробки залежить, у першу чергу, від світової пропозиції та попиту. Нині спостерігається перевищення останнього.

Як наслідок, зросли ціни на ріпакову олію, що значно скоротило цінову різницю між соняшниковою та ріпаковою олією.

Говорячи про Україну необхідно відмітити, що поряд із зростанням світових запасів насіння олійних культур на вітчизняному ринку спостерігається неоднозначна ситуація. Після рекордного урожаю 5324 тис. т насіння соняшнику в 2006 році, як результат щорічного збільшення посівних площ та урожайності, 2007 рік дав на 21,6 % менше (4174 тис. т) в попередньому році. За прогнозами експертів 2008 рік повинен перевищити валовий збір насіння соняшнику 2006 року в Україні та світі.

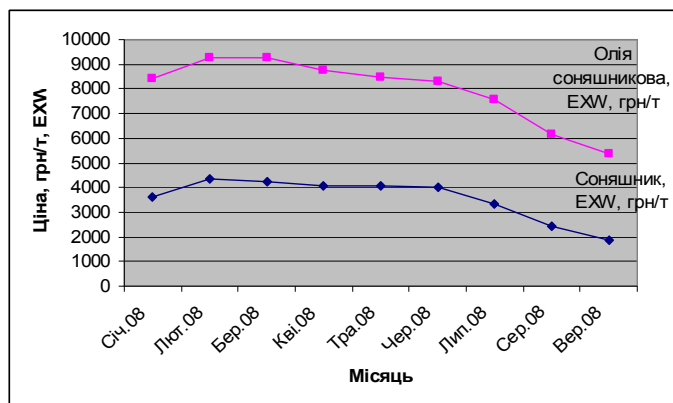

Рис. 5. Середні ціни на насіння соняшнику та олію соняшникову, Україна, пропозиція, тис/грн, ЕХВ

Джерело: за даними АПК-інформ [3]

Очікуваний високий урожай та перенасичення внутрішнього ринку із-за проблем, пов'язаних із якістю експортованої олії, викликали зниження закупівельних внутрішніх цін з 4600 грн/т взимку до 2400 грн/т влітку 2008 року [1] (рис. 5). Така ситуація не вплинула на зменшення цін на роздрібні ціни бутильованої соняшникової олії. Поряд з цим обмеження вивозу соняшникової олії жодним чином не вплинуло на цінову кон'юнктуру ринку соняшникової олії, а лише призупинило роботу більшості підприємств галузі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, аналізуючи ситуацію, що склалася на світовому ринку олійних культур, можна зробити висновки, що світове споживання олійних культур буде розвиватися, в першу чергу, нарощуватимуться обсяги виробництва олійної пальми, ріпаку та продуктів їх переробки.

Вартість на вітчизнаному ринку насіння соняшнику зменшилася на 36% з початку року із-за, в першу чергу, високого урожаю насіння соняшнику в основних країнах-суб'єктах господарювання цього ринку та проблем якості вітчизняної соняшникової олії, що призвело до додаткових витрат експортерів.

Величезний вплив на розвиток галузі та цінову ситуацію має підвищений інтерес до альтернативних джерел енергії, що робить галузь привабливою та перспективною для інвестора.

За таких умов, на нашу думку, необхідно використовувати високоякісні посухостійкі посівні матеріали, що гарантувало б високу врожайність культур.

Варто звернути увагу на зростаючий світовий інтерес до твердого біопалива. Відходи з вирощування та переробки насіння олійних культур є прекрасною сировиною для виробництва цього виду палива. Тому це може стати додатковим джерелом прибутку для виробника.

Список використаної літератури:

1. Больше семян, меньше экспорта // Эксперт. – № 31-32. – 2008. – <http://www.expert.ua/archive/41/0/180/>.
2. Бурка А. Рынок подсолнечника: состояние, тенденции, перспективы // Аналитика. Прогнозы. Комментарии. – № 8. – 2008. – С.59 – 63.
3. Олійні // АПК-інформ. – 2008. – № 1-38.
4. Силивончик А. Юго-восток – прекрасная старна // Бизнес. – № 36. – 2008. – С. 117-119.
5. Синьковская С. Биодизель как катализатор роста мировых цен на растительные масла // Олійно-жировий комплекс. – № 14. – 2006. – С. 29.
6. Страшинська Л. Основні тенденції розвитку та стратегічні пріоритети розвитку світового ринку олії // Економіка АПК. – № 11. – 2007. – С. 12-17.
7. Mark Ash, Erik Dohlman. Oil crops year in review: US soybean demand powered by record 2006/07 supply. – June 2008. – 88 p.
8. Monthly oil crops reports of USDA. – www.usda.com.

ДОРОШЕНКО Н.О. – аспірант
Національного аграрного університету